

**СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ ИЖРО ЭТИЛИШИГА ТАЖОВУЗ ҚИЛУВЧИ ЖИНОЯТЛАР
ТУШУНЧАСИ ВА УЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ ХАВФЛИЛИГИ**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10975848>

Ашурова Нилуфар Ўктамовна

*Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети,
Жиноий-ҳуқуқий фанлар кафедраси доценти, ю.ф.ф.д. (PhD)*

Аннотация: мақолада суд ҳужжатини ижро этмаслик соҳасидаги жиноятларнинг ижтимоий хавфлилиги, ушбу турдани жиноятларнинг давлатнинг, қолаверса, одил судловнинг обрусига путур етказётганлиги каби масалалар ёритилган бўлиб, мавзу доирасида суд ҳужжатлари тушунчаси ва турлари норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва олимларнинг қарашлари орқали таҳлил қилишга ҳаракат қилинган.

Калит сўзлар: суд, жиноят, суд ҳужжатлари, ижро этмаслик, ҳукм, ажрим, қарор, ҳал қилув қарори.

**ПОНЯТИЕ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ОПАСНОСТЬ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, ПОСЯГАЮЩИХ НА
ИСПОЛНЕНИЕ СУДЕБНЫХ АКТОВ**

Ашурова Нилуфар Уктамовна

*Доцент кафедры Уголовно-правовых дисциплин Университета общественной
безопасности Республики Узбекистан, д.ф.ю.н. (PhD)*

Аннотация: в статье рассматриваются такие вопросы, как общественная опасность преступлений в сфере неисполнения судебного документа, посягательство государства, более того, представление о справедливости данного вида преступлений, в рамках темы были рассмотрены понятие и виды судебных актов с помощью нормативно-правовых актов и мнений ученых.

Ключевые слова: суд, преступление, судебные акты, неисполнение, приговор, решение, определение, постановление.

**THE CONCEPT AND SOCIAL DANGER OF CRIMES ENCROACHING ON THE EXECUTION
OF JUDICIAL ACTS**

Ashurova Nilufar Uktamova

*Associate Professor of the Department of Criminal Law Disciplines of the University of
Public Security of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (PhD)*

Abstract: the article deals with such issues as the public danger of crimes in the field of non-execution of a judicial document, encroachment by the state, moreover, the idea of the fairness of this type of crime, within the framework of the topic, the concept and types of judicial acts were considered with the help of normative legal acts and opinions of scientists.

Keywords: court, crime, judicial acts, non-execution, sentence, decision, definition, resolution.

Ижтимоий хавфлилик – бу жиноий ҳаракатнинг асосий белгиларидан биридир. Жиноятнинг айнан ижтимоий хавфлиликнинг хусусиятларини таҳлил қилиш, тажовузнинг ижтимоий-ҳуқуқий моҳиятини тўлиқ тушуниш имконини беради.

Суд ҳужжатини ижро этмаслик соҳасидаги жиноятлар одил судловни амалга оширишнинг асосий тамойилларидан бири – суд буйруқларини ижро этишнинг мажбурий хусусиятига қарши қаратилган. Фикримизча, шунинг ўзи ҳам мазкур турдаги жиноятларнинг маълум даражада ижтимоий хавфлиликдан далолат беради ва бундай тажовузлар одил судлов асосларини путур етказиши мумкин. Давлат номидан чиқарилган суд ҳужжатларини тан олмаслик, айниқса, давлат органларини ва бутун жамиятни ташвишга солиши керак. Зеро, Ўзбекистон Республикаси Конституциясида алоҳида мустақамланганидек, “Суд ҳокимиятининг ҳужжатлари барча давлат органлари ва бошқа ташкилотлар, мансабдор шахслар ҳамда фуқаролар учун мажбурийдир”[1].

Ушбу тамойилнинг муваффақиятли амалга оширилиши суд тизимининг мустақиллигини ва унинг ўзига хос хусусиятларини таъминловчи, ижтимоий муносабатларининг барча иштирокчиларига, шу жумладан давлат идоралари, тижорат тузилмалари, жамоат бирлашмалари ва фуқароларга таъсир ўтказишга имкон берувчи адолатли ва мустақил одил судловнинг кафолати бўлиб хизмат қилади.

Н.А.Чечинанинг фикрича, суд ҳужжатларининг ҳеч истисносиз, барча учун мажбурийлиги деганда, бу уларнинг асосан ихтиёрий ва шубҳасиз бажарилиши кераклигини англатади[2]. Агар суд ҳужжатлари ихтиёрий ижро этилмаса, уларнинг ижро этилиши давлат томонидан таъминланиши лозим.

Суд ҳужжатларини жиноий равишда бажармаслик мавжуд ҳуқуқий низони тўлиқ ҳал қилмасликнинг оқибати ҳисобланади ва бу эса муаммонинг давом этиши ёки янада кучайиши учун замин яратади. А.В.Качмазова айтганидек, суд ҳужжатларини мажбурий бажариш принципининг бузилиши суд органлари орқали давлатни обрўсизлантиради[3]. Шунингдек, у мазкур турдаги жиноятларнинг ижтимоий хавфлилиги борасида тўхталар экан, суднинг ҳар қандай қарорига риоя қилмаслик суд ҳокимиятининг обрўсига путур етказди, давлат ҳокимиятига ишончсизликнинг ортишига ёрдам беради, баҳс ва низоларни ҳал қилишнинг қонуний усулларининг аҳамиятини беқарорлаштиради. Буларнинг барчаси давлат, жамият ва унинг алоҳида аъзоларининг хавфсиз мавжудлигига таҳдид солади[3].

Суд ҳужжатларининг мажбурийлиги юридик шахслар ва фуқароларнинг ўз ҳаракатларида, битимларида суд томонидан тасдиқланган ҳуқуқий муносабатларни инобатга олишни ва унга таяниш ҳуқуқини ҳисобга олиш имконияти ва зарурлигини англатади[4].

Биз, А.В.Бриллиантов ва Н.Р.Косевичларнинг суд органларининг нормал фаолияти моҳияти нафақат қарор, ажрим, ҳукмлар ва бошқа суд ҳужжатларини чиқариш, балки уларнинг бажарилишини таъминлашга эришишдир, чунки фақатгина шу орқали жиноятчиларни жазолаш ва бузилган инсон ҳуқуқларини тиклашга эришиш мумкин. Агар қонун чиқарувчи суд ҳужжатини ижро этиш учун кафолат бера олмаса, бутун одил судлов тизими маъносиз ва кучсиз бўлади[5], мазмунидаги фикрига қўшиламыз.

Олимларнинг нуқтаи назарларни таҳлил қилиш орқали суд ҳужжатларини ижро этмасликни жиноят қонун билан тақиқлашнинг ижтимоий заруратини шакллантиришга имкон беради, яъни:

- қилмишнинг ижтимоий хавфлилиги;
- қўриқланадиган ижтимоий муносабатларининг алоҳида ўрни;
- жиноятчиликнинг тарқалиши;
- тақиқнинг профилактик жиноий-ҳуқуқий таъсири;
- давлат ва ҳуқуқнинг тарихий ривожланиши жараёнида ривожланган омиллар;
- хорижий ва маҳаллий жиноят қонунчилигини ривожлантиришнинг прогрессив тенденциялари.

М.А.Князков суд ҳужжатларининг умумий мажбурийлигини таъминлаш соҳасида шаклланаётган ижтимоий ҳуқуқий муносабатларнинг учта тоифаси таснифлайди:

1. Суд ва судда ютқазган томон ўртасидаги ҳуқуқий муносабатлар. Ушбу муносабатларнинг мазмуни ушбу томон томонидан моддий ҳуқуқий муносабатларнинг моҳиятидан келиб чиқадиган муайян ёки суд қарорида тан олинган мажбуриятни бажаришни ўз ичига олади.

2. Суд ва суд қарорларининг бажарилишини (мажбурий бажарилишини) назорат қилиши керак бўлган органлар ва шахслар ўртасидаги ҳуқуқий муносабатлар.

3. Суд қарори ижросини мураккаблаштирадиган хатти-ҳаракатлардан тийилиши керак бўлган суд ва бошқа барча субъектлар ўртасидаги ҳуқуқий муносабатлар[4].

Шундай қилиб, мавзунини ёритиш жараёнида Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 232-2321-моддалари орқали ҳимоя қилиниши керак бўлган суд ҳужжатлари тушунчасини аниқлаштириш лозим.

Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий-процессуал кодексининг 5-моддаси, Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик-процессуал кодексининг 6-моддаси ҳамда ҳамда Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодексининг 7-моддасигага кўра, суд ҳужжатлари мазмунида ҳал қилув қарори, ажрим, қарор, суд буйруғи шаклидаги ҳужжатлар назарда тутилган[6] бўлса,

Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси 455-моддасига кўра, жиноят ишлари бўйича суд томонидан ҳукм чиқарилиши белгиланган[7].

Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги "Ижро этилиши лозим бўлган суд ҳужжатлари ва бошқа органларнинг ҳужжатлари" тўғрисидаги Қонунининг 5-моддаси кўра қуйидагилар ижро этилиши лозим:

1) фуқаролик ишлари бўйича судларнинг, иқтисодий ва маъмурий судларнинг ҳал қилув қарорлари, ажримлари ва қарорлари;

2) жиноят ишлари бўйича судларнинг ҳукмлари, ажримлари ва қарорларининг мулкӣ ундиришга оид қисми, шунингдек жарима тариқасидаги жазони назарда тутувчи ҳукмлари, ажримлари ва қарорлари;

3) маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишлар бўйича суд қарорларининг мулкӣ ундиришга оид қисми;

4) алиментлар тўлаш тўғрисидаги нотариал тарзда тасдиқланган келишувлар;

5) нотариусларнинг ижро хатлари;

6) меҳнат низолари комиссияларининг қарорлари;

7) маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ваколатига эга органлар (мансабдор шахслар) чиқарган қарорлар;

8) ҳакамлик судининг қарорлари;

9) Ўзбекистон Республикасининг қонунчилиги ёки халқаро шартномасида назарда тутилган ҳолларда чет эл судлари ва арбитражларининг қарорлари;

10) ўзбошимчалик билан турар жойни эгаллаб олган ёки авария ҳолатида деб топилган уйларда яшаётган шахсларни маъмурий тартибда кўчириш тўғрисидаги прокурорларнинг қарорлари;

11) давлат ижрочиларининг ушбу Қонунда назарда тутилган ҳоллардаги қарорлари;

12) қонунчиликда назарда тутилган ҳолларда бошқа органларнинг ҳужжатлари[8].

Бу борада Россия олимларининг фикрини ўрганар эканмиз, А.И.Друзин "суд ҳужжати-бу суд томонидан давлат номидан қонунга қатъий мувофиқ равишда қабул қилинган, мажбурий кучга эга бўлган ҳуқуқий нормаларни қўллаш асосида асосли ёки процессуал характердаги ваколатли қарорни ўз ичига олган процессуал ҳужжат..." мазмунидаги таърифни берган ҳамда бу доирада Россия Федерацияси Конституциявий судининг ва Россия Федерацияси субъектларининг конституциявий судлари суд ҳужжатларига тааллуқли эмас деб ҳисоблайди[9].

Бошқа тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, суд ҳужжатлари мазмунида суд тизимига кирувчи барча судлар томонидан чиқарилган суд ҳужжатларига тааллуқлидир[10].

Умуман олганда, суд ҳужжатларини ижро этмаганлик учун жавобгарлик муаммоларини жиноят қонунчилиги доиасида ўрганишнинг долзарблиги ва ўз

вақтида бажарилишини таъминлаш зарурлигини алоҳида таъкидлаш лозим. Бу борада, олдимизда қуйидаги ҳал этилиши лозим бўлган вазифалар қолмоқда:

- 1) одил судловнинг энг муҳим тамойилларидан бири сифатида суд ҳужжатларининг мажбурийлик хусусиятининг ҳуқуқий моҳиятини аниқлаш;
- 2) суд ҳужжатларини ижро этиш соҳасидаги жиноятларнинг ижтимоий хавфлилик даражасини тавсифлаш;
- 3) суд ҳужжаларини ижро этмаслик билан боғлиқ қилмишларни жиноий жавобгарликка тортиш бўйича хорижий тажрибани қиёсий-таҳлилий ўрганиш;
- 4) одил судловга қарши жиноятлар ҳисобланмайдиган суд ҳужжатларининг амалга оширилиши билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар таҳлил қилиш;
- 5) мажбурий ижро этилиши лозим бўлган суд ҳужжатларини ижро этмаслик билан боғлиқ жиноятларда жиноят таркибини ўрганиш ва таҳлил этиш;
- 6) суд ҳужжаларини ижро этмаслик билан боғлиқ жиноятлар квалификациясининг жиноят-ҳуқуқий хусусиятларини тавсифлаш;
- 7) суд ҳужжаларини ижро этмаслик билан боғлиқ жиноятларга қарши курашишга қаратилган жиноят ҳуқуқи нормаларининг самарадорлигини ошириш бўйича таклифларни назарий асослаш.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 138-моддаси // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон
2. Чечина Н.А. Норма права и судебное решение. Ленинград, 1961. С. 59.
3. Качмазова А.В. Уголовно-правовое противодействие преступлениям, связанным с неисполнением судебных постановлений Авто.диссер.канд.юрид.наук, Краснодар – 2023 // <https://www.dissercat.com/content/ugolovno-pravovoe-protivodeistvie-prestupleniyam-svyazannym-s-neispolneniem-sudebnykh-postan-Оьтыти>
4. Князьков М.А. Неисполнение приговора суда, решения суда или иного судебного акта (ст. 315 УК РФ): проблемы законодательной регламентации и правоприменения. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Волгоград – 2007. Стр.221
5. Бриллиантов А.В., Косевич Н.Р. Настольная книга судьи: преступления против правосудия. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – С. 410.
6. Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси, 5-модда // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 25.01.2018 й., 02/18/ИПК/0623-сон; Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси, 6-модда // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 23.01.2018 й., 02/18/ФПК/0612-сон; Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекси, 7-модда // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.01.2018 й., 02/18/МПК/0627-сон.

7. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси 455-моддаси // <https://lex.uz/docs/111460#256504>
8. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Ижро этилиши лозим бўлган суд ҳужжатлари ва бошқа органларнинг ҳужжатлари” Қонунининг 5-моддаси // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон, 17.08.2021 й., 03/21/708/0799-сон, 26.08.2021 й., 03/21/711/0825-сон; 12.04.2022 й., 03/22/762/0290-сон, 07.06.2022 й., 03/22/775/0477-сон; 27.04.2023 й., 03/23/833/0236-сон
9. Друзин А.И. Уголовно-правовое обеспечение реализации судебного акта: Автореф. дисс....канд. юрид. наук. Казань, 2001. С. 9.
10. Комментарий к Уголовному кодексу РФ / Под ред. А.С. Михлина и И.В. Шмарова. М., 1996. С. 559.